

Grażyna Węgrzyn

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: grazyna.wegrzyn@ue.wroc.pl

Danuta Miłaszewicz

Uniwersytet Szczeciński
e-mail: dmiłasz@wneiz.pl

GOSPODAROWANIE RZECZYWISTYMI ZASOBAMI CZASU WOLNEGO PRZEZ STUDENTÓW – WYBRANE ASPEKTY

MANAGEMENT OF ACTUAL LEISURE TIME RESOURCES BY STUDENTS – SELECTED ASPECTS

DOI: 10.15611/pn.2018.509.37

JEL Classification: D01, J22

Streszczenie: Celem opracowania jest zidentyfikowanie form spędzania czasu wolnego przez studentów z dwóch ośrodków akademickich w celu wykazania różnic w zagospodarowaniu czasu wolnego. Studenci to grupa społeczna, która dzięki swej młodości i dynamice może stawać się czynnikiem zmiany społecznej i wywierać wpływ na przemiany całego społeczeństwa czy regionu. Podstawową metodą zbierania materiału badawczego był sondaż diagnostyczny, w którego ramach zastosowano kwestionariusz autorskiej ankiety. Badania przeprowadzono w marcu 2018 r. na próbie badawczej składającej się z 267 studentów. Studenci okazali się grupą bardzo zróżnicowaną, nie można zatem mówić o jakimś określonym sposobie spędzania czasu wolnego. Wyraźne różnice w sposobach spędzania czasu wolnego zidentyfikowano w zależności od płci. Relaks młodych mężczyzn – studentów został wyraźnie zdominowany przez komputer i Internet.

Słowa kluczowe: czas wolny, budżet czasu ludności, formy spędzania czasu wolnego, gry komputerowe, studenci.

Summary: The aim of the study was to identify forms of spending leisure time by students from two academic centers in order to show differences in the management of leisure time. Students are a social group that thanks to their young age and energy can become a factor of social change and influence the transformation of entire society or region. The basic method of collecting the research material was a diagnostic survey, in which the author's own questionnaire was used. The survey was carried out in March 2018 on a sample of 267 students. The students turned out to be a very diverse social group, so it is impossible to talk about any group-specific way of using leisure time. There are, however, clear differences in the ways of spending leisure time related to gender. Leisure of young male students was

clearly dominated by the use of computer and the Internet. In addition, a small percentage of leisure students engaged in sports.

Keywords: leisure time, time budget of the population, forms of leisure time use, computer games, students.

1. Wstęp

Czas rzeczywisty (zegarowy czy kalendarzowy) stanowi ważny przedmiot badań ekonomii, socjologii, psychologii, filozofii i praktyki życia gospodarczego. To od wykorzystania czasu i jego zasobów zależą sukcesy podmiotów gospodarujących (przedsiębiorstw, jednostek ludzkich), poziom rozwoju społeczno-gospodarczego czy dobrobyt ekonomiczny. W kontekście współczesnych badań naukowych zasoby czasu rzeczywistego traktowane są jako podstawowy wyznacznik jakości życia, w wymiarze jednostkowym i społecznym [Czaja 2011]. W przeszłości, za sprawą teorii wartości opartej na pracy A. Smitha, uwaga badaczy skupiała się głównie na czasie pracy, bo to nakład pracy produkcyjnej decydował o bogactwie narodu [Bartkowiak 2008]. Współcześnie, na skutek przemian społeczno-ekonomicznych, postępu technologicznego i globalizacji, coraz większą rolę w życiu człowieka odgrywa czas wolny i sposoby jego zagospodarowania. Czas wolny systematycznie się wydłuża w wyniku zmian w ustawodawstwie pracy oraz automatyzacji procesów produkcyjnych zwiększających wydajność pracy. W konsekwencji wzrasta popyt na dobra i usługi zaspokajające potrzeby związane z zagospodarowaniem czasu wolnego. Uwolnienie zasobów pracy w wyniku postępu technicznego w sektorach rolniczym i przemysłowym spowodowało przemieszczanie się kapitału ludzkiego z tych sektorów do sektora usług [Walczyzna, Łucjan 2012]. Rozwój sektora usług okazał się niezbędny dla rozwoju gospodarczego i sprawnego działania wszystkich obszarów gospodarki [Schulze 2011]. Coraz większa część działalności usługowej kierowana jest na spędzanie czasu wolnego (np. działalność związana z zakwaterowaniem, usługi gastronomiczne, informacja i komunikacja, edukacja, działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją). Gospodarowanie czasem dotyczy podziału na czas pracy i czas wolny. Jest to subiektywna jednostki decyzja, choć uwarunkowana ekonomicznie, gdyż zależy od sytuacji materialnej oraz od otoczenia instytucjonalnego jednostki. Według ekonomistów czas jest najcenniejszym zasobem będącym w dyspozycji człowieka. Jego wyjątkowość polega na tym, że jest on nie tylko miernikiem trwania życia, lecz także nieodnawialnym i niezbędnym zasobem przy produkcji i konsumpcji jakichkolwiek dóbr [Nowak 2010].

Z badań budżetów czasu ludności wynika, że sukcesywnie zwiększa się ilość czasu poświęcanego na czynności czasu wolnego [Kolny 2016; Roettke 2017]. Natomiast wykorzystanie czasu wolnego rzutuje na wiele dziedzin życia rodzinnego, osobistego i zawodowego, przekłada się także w skali makro na procesy gospodar-

cze i zagadnienia społeczne. Bardzo ważne wydaje się więc pozyskiwanie wiedzy o gospodarowaniu czasem dla różnych grup wiekowych czy poziomów wykształcenia. Sposób spędzania czasu wolnego wpływa na obraz młodego pokolenia, dostarcza też informacji na temat preferencji, wartości oraz postaw młodych ludzi wobec istotnych kwestii społecznych. Studenci to grupa społeczna, która dzięki swej młodości i dynamice może stawać się czynnikiem zmiany społecznej i wywierać wpływ na przemiany społeczeństwa czy regionu, zatem nie bez znaczenia jest badanie i poznawanie sposobów spędzania czasu wolnego przez tę grupę.

Celem opracowania jest zidentyfikowanie form spędzania czasu wolnego przez studentów z dwóch ośrodków akademickich w celu wykazania różnic w zagospodarowaniu czasu wolnego. Opracowanie składa się z trzech części. W pierwszej wyjaśniono pojęcie czasu wolnego i sposoby jego interpretacji. W drugiej scharakteryzowano metodykę badania budżetu czasu ludności oraz współczesne zmiany we wzorcach zachowań jednostki. Część trzecia to analiza wyników badań własnych. Podstawową metodą zbierania materiału badawczego był sondaż diagnostyczny, w którego ramach zastosowano kwestionariusz autorskiej ankiety. Badania przeprowadzono w marcu 2018 r. na próbie badawczej składającej się z 267 osób, studentów studiów pierwszego stopnia (123 studentów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu i 144 studentów Uniwersytetu Szczecińskiego).

2. Rzeczywiste zasoby czasu wolnego – sposoby interpretacji

Czas wolny, dostrzeżony już w starożytności, rozpoznawalną kategorią stał się dopiero na przełomie XVIII i XIX w. [Mroczkowska 2008]. Arystoteles zwracał uwagę na rozdzielność czasu wolnego i czasu pracy, przy czym wyraźnie akcentował związki czasu wolnego z kulturą, sztuką i samorealizacją. Czas wolny miał służyć dążeniu do doskonałości, wypełniały go czynności sprzyjające rozwojowi człowieka (m.in. filozofia, kontemplacja, nauka). W teorii ekonomii czas pojawił się wraz z rozwojem teorii wartości. Poszukując źródeł wartości A. Smith i D. Ricardo zbudowali opartą na pracy teorię wartości, zgodnie z którą tylko praca produkcyjna tworzyła wartość [Bartkowiak 2008]. Pojawił się problem pomiaru czasu pracy za pomocą czasu zegarowego. Godziny pracy różnią się w zależności od uzdolnień pracowników oraz uciążliwości pracy. Z kolei K. Marks podjął się rozwiązania problemu pracy kwalifikowanej i wprowadził pojęcie czasu społecznie niezbędnego [Czaja 2011]. Analizował czas jako „nadwyżkę” ekonomiczną, która tworzyła wartość dodatkową. Czas pracy był więc poddawany analizie w teorii ekonomii, natomiast czas wolny, przez ekonomistów często łączony z prywatną sferą jednostki, długo nie stanowił obszaru szczegółowych badań ekonomii. Współcześnie tradycyjnym miernikom makroekonomicznym – PKB i PNB – zarzuca się, że niedokładnie mierzą wielkość produkcji w gospodarce, gdyż pomijają m.in. wartość czasu wolnego [Juster, Stafford 1991].

Współcześnie problematyką czasu wolnego zajmują się przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych, m.in. socjologii, psychologii, kultury fizycznej, pedagogiki, medycyny czy ekonomii. Powoduje to duże bogactwo definicji czasu wolnego, w których zwraca się uwagę na pewne specyficzne aspekty ważne z punktu widzenia danego obszaru nauki. Najczęściej za kryteria rozgraniczenia czasu zajętego i czasu wolnego przyjmuje się [Dumazedier 1960]: dobrowolność i bezinteresowność (niezarobkowość, niekomercyjność).

Jednostka ludzka z własnej woli lub pod wpływem otoczenia instytucjonalnego postanawia realizować czynności, które sprawiają jej przyjemność. Wypełnia czas wolny, którym może swobodnie dysponować, czynnościami, które pozytywnie wpływają na jej osobowość. Ilość czasu wolnego to czas, który pozostaje po wykonaniu czynności wynikających z zaspokojenia potrzeb fizjologicznych oraz czynności obowiązkowych, które zależą przede wszystkim od tego, w jakim punkcie cyklu życia jednostka się znajduje. Inny zakres obowiązków ma osoba młoda, ucząca się w systemie stacjonarnym, inny osoba pracująca w wieku produkcyjnym, a jeszcze inny osoba bierna zawodowo. Według B. Pisarskiej struktura budżetu czasu jednostki zależy od wielu czynników, wśród których najważniejsze to [Pisarska 2015]:

- czynniki biologiczne: stan zdrowia i poziom sprawności fizycznej;
- czynniki psychiczne: osobowość, temperament, poziom inteligencji, postawa życiowa, struktura wartości potrzeb i zainteresowań;
- czynniki demograficzne: płeć, wiek, stan cywilny, liczba dzieci i stadium rozwoju rodziny, wielkość gospodarstwa domowego;
- czynniki społeczne: wykształcenie, aktywność zawodowa, zawód – charakter pracy, środowisko i pochodzenie społeczne, miejsce zamieszkania;
- czynniki ekonomiczne: poziom dochodów, wyposażenie gospodarstwa domowego, środki lokomocji, dostępność do urzędzeń, obiektów i oferty rekreacyjnej (zniżki, karta dużej rodziny).

Interesujące jest podejście J. Rawlsa [1994], który w ramach teorii racjonalnej sprawiedliwości proponuje czas wolny (wypoczynek) traktować jako jedno z podstawowych dóbr socjalnych, stanowiące podstawę poczucia własnej wartości przez jednostkę. Według J.L. Rose [2016] obywatele mają prawo do czasu wolnego i mogą wykorzystywać go do realizacji własnych celów, jakiegokolwiek by one były. Najczęściej czas wolny jest rozpatrywany jako przeciwieństwo czasu przeznaczonego na zajęcia zarobkowe. Dla M. Bombol [2008] czas wolny to czas, w którym człowiek nie wykonuje żadnych obligatoryjnych zajęć ani czynności. Jest on naturalnym elementem funkcjonowania jednostki, wydzielonym z 24-godzinowego budżetu czasu. Bardziej kompleksowo, tzn. na dwa sposoby, definiuje czas wolny R. Winiarski [2011]: w sposób ilościowy jako część dobowego budżetu czasu, która pozostaje po wykonaniu wszelkich obowiązków zawodowych i pozazawodowych oraz po zaspokojeniu podstawowych potrzeb organizmu (fizjologicznych i higienicznych); w sposób jakościowy jako czas, którym człowiek może swobodnie dysponować,

przeznaczając go np. na wypoczynek, rozrywkę i samodoskonalenie. Niewątpliwie czas wolny jest tym, co wyróżnia jednostkę, jej indywidualność i decyzyjność.

Coraz częściej czynności wypełniające czas wolny znajdują odzwierciedlenie w potrzebach konsumpcyjnych – poszukiwane są nowe formy wypoczynku, rekreacji, a czas wolny staje się czasem przeznaczonym na nabywanie coraz bardziej wyrafinowanych, bardziej wyszukanych dóbr i usług [Niezgoda 2014]. Wygląda na to, że czas wolny staje się kolejnym dobrem konsumpcyjnym. Nie jest to już „czas nicnierobienia”, jest to natomiast dobro (usługa), którym możemy zademonstrować naszą pozycję w pracy i w społeczeństwie¹.

Czas wolny jest ważnym elementem naszego życia. Od ilości czasu i sposobów jego wykorzystania zależy jakość wykonywanej pracy, kształtowania i doskonalenia zawodowego, codziennego samopoczucia i zdrowia, czyli jakość życia [Kwilecki 2011].

3. Badanie budżetu czasu ludności a cykl życia – zmiany wzorców zachowań

W naukach ekonomicznych sposób organizacji czasu przez człowieka określany jest jako gospodarowanie budżetem czasu. Budżet czasu to zestawienie odcinków czasu przewidzianych na realizację różnych czynności życiowych [Pięta 2008]. Badanie budżetu czasu ludności dostarcza informacji o tym, jak zmienia się organizacja czasu w powiązaniu ze zmianami zachodzącymi w gospodarce i życiu społecznym. Informuje o bardzo wielu aspektach życia, w tym o rozkładzie czasu poświęcanego na różne sfery życia. W Polsce badanie budżetu czasu ludności przeprowadza Główny Urząd Statystyczny (GUS). Gospodarstwa domowe do badania budżetu czasu dobierane są losowo (wielostopniowy dobór losowy). Badania oparte są na próbie reprezentatywnej na poziomie kraju, a udział w nich był dobrowolny. Prowadzone są metodą wywiadu bezpośredniego, z wykorzystaniem papierowych kwestionariuszy (PAPI). Ostatnie badanie odbyło się w 2013 r. i było piątym badaniem o tej tematyce, a jednocześnie drugim zrealizowanym we współpracy z Eurostatem². Zbadano 10,3 tys. gospodarstw domowych. Jednostkami badania były osoby w wieku 15 lat i więcej, które prowadziły pamiętniki czasowe przez 2 dni: jeden powszedni i jeden weekendowy [Nowak 2010]. Warto podkreślić, że począwszy od badania z lat 2003-2004, analizy uwzględniają wszystkie standardy metodologiczne zalecane przez Eurostat i Międzynarodowe Stowarzyszenie Badania Wykorzystania Czasu. Szczególny nacisk został położony na czas pracy (płatnej i niepłatnej) oraz czas wolny.

Struktura dobowego budżetu czasu, opracowana na podstawie wskaźnika czasu trwania czynności w ciągu doby, w cyklu życia człowieka podlega zmianom

¹ Już T. Veblen dowodził, że czas wolny jest wyróżnikiem klasy próżniaczej i wskazuje na status jednostki.

² Poprzednie badania odbyły się w latach 1968, 1976, 1984, 2003/2004.

wraz z następującymi po sobie etapami i przyjmowanymi rolami społecznymi: od młodości lat szkolnych, przez dorosłego – rodzica i pracownika, po emeryta [GUS 2016]. Każdy z tych etapów charakteryzuje się innymi potrzebami, znajdującymi odzwierciedlenie w rodzaju i intensywności wykonywanych czynności. Czas, którym dysponuje jednostka w ciągu doby, można podzielić na 10 głównych grup czynności [GUS 2016]:

1. zaspokajanie potrzeb fizjologicznych (zaliczono m.in. sen, jedzenie, higienę osobistą),
2. praca zawodowa,
3. nauka (w szkole i na uczelni),
4. zajęcia i prace domowe,
5. dobrowolna praca w organizacjach,
6. korzystanie ze środków masowego przekazu (np. oglądanie telewizji, słuchanie radia),
7. życie towarzyskie (np. spotkania towarzyskie, kino, wydarzenia kulturalne),
8. zamiłowania osobiste (np. korzystanie z komputera i Internetu, hobby),
9. uczestnictwo w sporcie i rekreacji,
10. dojazdy i dojścia.

W badaniu budżetu czasu jako czynności, o których indywidualnie decyduje jednostka, czyli stanowiące jej czas wolny (czas odpoczynku), przyjmuje się grupy czynności od 6 do 9, tj. korzystanie ze środków masowego przekazu, życie towarzyskie, zamiłowania osobiste oraz uczestnictwo w sporcie i rekreacji. Z badań wynika, że czas wolny wydłuża się, a czas pracy skraca. W latach 1976-2004 w Polsce obniżył się czas poświęcany w ciągu doby na pracę zawodową z 7 godz. i 10 min do 6 godz. i 53 min [Kolny 2016].

W kolejnych badaniach budżetu czasu ludności można zaobserwować zmiany w dysponowaniu czasem wolnym. Następują one pod wpływem różnych czynników, które można podzielić na: technologiczne, demograficzne, ekonomiczne i kulturowe. Czynniki technologiczne związane są z rozwojem nowych technologii, zwłaszcza w zakresie form komunikacji, nowych form sprzedaży czy dostępnością do e-usług; demograficzne – to m.in. starzenie się społeczeństwa, spadek przyrostu demograficznego, wydłużanie się długości życia. Poziom i źródła dochodów, a także ceny dóbr i usług to czynniki ekonomiczne. Z kolei wzrost wymagań i zmiany preferencji oraz mentalności konsumentów, przejawiające się we wzroście znaczenia jakościowych aspektów życia, a także wzroście znaczenia czasu wolnego, to przykłady czynników kulturowych mających wpływ na rozdysponowanie budżetu czasu [Murawska 2015].

Rozwój i upowszechnianie nowych technologii powodują znaczny wzrost czasu poświęcanego na czynności związane z korzystaniem z komputera. Z badań przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych przez M. Aguiara (Princeton University), M. Bilsa (University of Rochester), K.K. Charlesa oraz E. Hursta (oba z University of Chicago) wynika, że mężczyźni w wieku 21-30 lat wykazywali znacznie większy

spadek liczby przepracowanych godzin niż starsi mężczyźni czy kobiety. Od 2004 r. odnotowano istotną zmianę wzorców aktywności w grupie młodych mężczyzn, którzy czas wolny w coraz większym stopniu przeznaczają na gry na komputerze, tj. rekreacyjne wykorzystywanie komputera [Aguiar i in. 2017]. Zwrócono uwagę, że gry komputerowe stanowią luksusowy sposób spędzania czasu przez młodych mężczyzn, a dodatkowo dla coraz większej części są główną i jedyną aktywnością w ciągu dnia. W 2015 r. mężczyźni w wieku 21-30 lat przeznaczali 5,2 godz. tygodniowo na gry komputerowe, co oznacza wzrost w porównaniu z rokiem 2004 o 45%, podczas gdy całkowity czas wolny wzrósł tylko o 4% [Aguiar i in. 2017].

Podobne wnioski płyną z badań prowadzonych w Polsce przez GUS, choć z uwagi na odmienną metodologię porównania są utrudnione. Biorąc pod uwagę przeciętny czas trwania czasu wolnego w Polsce w latach 2003/2004 i 2013, można stwierdzić, że w ciągu 10 lat nie uległ on zmianie i wynosił 4 godz. 39 min. Szczegółowa analiza wskazuje jednak, że nastąpiły dość istotne zmiany co do form spędzania czasu wolnego. Zmniejszył się czas przeznaczany na życie towarzyskie i korzystanie ze środków masowego przekazu, natomiast zwiększył czas na zamiłowania osobiste (w tym zwłaszcza na korzystanie z komputera, Internetu) oraz uczestnictwo w sporcie i rekreacji. W okresie tym korzystanie z komputera jako forma spędzania czasu wolnego wśród osób powyżej 15 lat wzrosło średnio o 18 min w ciągu doby.

Mieszkający z rodzicami Polacy w wieku 16-24 lat przeznaczali w 2013 r. na gry (zarówno indywidualne, jak i towarzyskie oraz komputerowe) w ciągu doby 2 godz. 7 min, podczas gdy mężczyźni nieco starsi (25-44) – 1 godz. 57 min. Żonaci mężczyźni w wieku 16-44 lat rezerwowali na gry 1 godz. 46 min. Najkrócej grały kobiety w wieku 25-44 lat – 57 min, natomiast kobiety w wieku 16-24 lat – 1 godz. 6 min. Mężatki w wieku 16-44 lat na gry przeznaczały 59 min, tj. o 47 min mniej niż mężczyźni z tej kategorii [GUS 2016].

4. Sposoby spędzania czasu wolnego przez studentów – wyniki badań własnych

Spółeczność akademicka stanowi bardzo zróżnicowaną grupę społeczną, jednak główne obowiązki młodych ludzi związane są z właściwą tej fazie życia rolą „studenta” [Zaniewska 2012]. Czas wolny młodzieży to czas, którym dysponuje po zaspokojeniu potrzeb fizjologicznych (sen, posiłki, czynności higieniczne), po wypełnieniu obowiązków studenckich oraz obowiązków wynikających z roli członka rodziny; to czas, którym jednostka swobodnie dysponuje, wolna od kontroli rodzicielskiej. Czas wolny młodzież akademicka może wykorzystać m.in. na wypoczynek, zabawę, rozwijanie własnych zainteresowań i zdolności, czynności rozwijające osobowość, zdolności twórcze, a także dające możliwość uczestniczenia w życiu społecznym. Wartość czasu wolnego, w kontekście ludzi młodych, zawiera się nie tylko w jego funkcjonalności, lecz także ma kontekst wychowujący, samodoskona-

łący, nawet wtedy, gdy nie jest on intencjonalny. Wraz z indywidualnym rozwojem zmieniają się formy zagospodarowania tej sfery życia, zatem czas wolny ma tym większą wartość samodoskonalącą, im bardziej rozwinięty i dojrzały jest podmiot nim dysponujący. Nowoczesne technologie w ogromnym stopniu wpłynęły na sposoby i formy spędzania czasu wolnego, szczególnie wśród młodych ludzi. Studenci są grupą społeczną mającą z jednej strony znaczny wpływ na kreowanie nowych sposobów spędzania czasu wolnego, a z drugiej grupą najbardziej korzystającą z wszelkiego rodzaju nowości.

W celu zidentyfikowania form spędzania czasu wolnego przez studentów studiów stacjonarnych przeprowadzono w marcu 2018 r. badania ankietowe na próbie składającej się z 267 studentów studiów pierwszego stopnia (123 studentów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze, oraz 144 studentów Uniwersytetu Szczecińskiego, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania).

Tabela 1. Respondenci według płci i statusu zawodowego

Wyszczególnienie	Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze (UE Jelenia Góra)		Uniwersytet Szczeciński Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania (US Szczecin)	
	kobiety	mężczyźni	kobiety	mężczyźni
Liczba	79	44	80	64
Wyłącznie na utrzymaniu rodziców	45	14	54	29
Pracujący zawodowo na własne utrzymanie	7	4	6	9
Na utrzymaniu rodziców i dorabiający zawodowo	27	26	20	26

Źródło: opracowanie własne.

Ocena struktury badawczej według płci wykazała, że wśród studentów Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu (UE) wyraźnie przeważały kobiety (64%), na Uniwersytecie Szczecińskim (US) udział kobiet był niższy i wynosił 56% (tab. 1). Pod względem statusu zawodowego przeważały osoby znajdujące się wyłącznie na utrzymaniu rodziców – 58% US, 48% UE. Pracujący zawodowo na własne utrzymanie stanowili 10% US i 9% UE. Studenci pozostający na utrzymaniu rodziców, ale dorabiający zawodowo stanowili 43% UE i 32% US. Duże zróżnicowanie występuje w zależności od płci. Zdecydowanie częściej na utrzymaniu rodziców pozostają studentki US (68%) niż UE (57%). Udział mężczyzn na utrzymaniu rodziców również był wyższy na US (45%) niż na UE (32%). W Jeleniej Górze 34% kobiet i 59% mężczyzn dorabiało zawodowo, podczas gdy w Szczecinie odsetek ten wynosi odpowiednio 25% i 41%. Wynika z tego, że studenci w Jeleniej Górze zdecydo-

wanie częściej niż studenci ze Szczecina podejmują pracę zawodową, co przekłada się na zmniejszenie ilości czasu wolnego.

Przyjmując, że czas wolny obejmuje takie czynności, jak: życie towarzyskie i rozrywki, uczestnictwo w sporcie i rekreacji, korzystanie z komputera dla rozrywki oraz korzystanie ze środków masowego przekazu, oznacza to, że czas wolny studentów UE wynosi w dzień powszedni 5 godz., a studentów US 7 godz. (tab. 2).

Tabela 2. Struktura dobowego budżetu czasu studentów

Czynności	UE Jelenia Góra		US Szczecin	
	dzień powszedni	dzień wolny	dzień powszedni	dzień wolny
Potrzeby fizjologiczne	9	9	9	10
Nauka (zajęcia na uczelni)	6	1	5	1
Zajęcia i prace domowe	2	2	2	2
Praca zawodowa (zarobkowa)	2	3	1	2
Dobrowolna praca w organizacjach	1	0	0	0
Życie towarzyskie i rozrywki	0	3	2	3
Uczestnictwo w sporcie i rekreacji	1	1	1	1
Korzystanie z komputera dla rozrywki	2	3	3	3
Korzystanie ze środków masowego przekazu	2	2	1	2

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Formy spędzania czasu wolnego przez studentów według płci

Formy spędzania czasu wolnego	UE Jelenia Góra		US Szczecin	
	K	M	K	M
Odpoczywam	59%	57%	59%	47%
Wysypiam się	47%	34%	49%	31%
Czytam	23%	23%	28%	19%
Słucham muzyki lub oglądam telewizję	56%	39%	54%	48%
Spędzam czas z rodziną	73%	55%	64%	42%
Wychodzę z domu	27%	39%	55%	28%
Uprawiam sport	13%	30%	15%	50%
Prace w domu (zaległe porządki, majsterkowanie)	28%	2%	19%	6%
Gram w gry komputerowe	11%	57%	10%	63%
Uczę się	14%	9%	14%	11%
Poświęcam czas na ulubione zajęcia, hobby	24%	39%	14%	34%

Źródło: opracowanie własne

Różnica wynika głównie z tego, że studenci w Jeleniej Górze w dzień powszedni spędzają więcej godzin na zajęciach na uczelni (UE 6 godz., US 5 godz.) oraz godzinę więcej przeznaczają na pracę zawodową (UE 2 godz., US 1 godz.). Ponadto studenci z Jeleniej Góry wykazali, że w dzień powszedni są zaangażowani w

dobrowolną pracę w organizacjach (1 godz.). W dzień wolny studenci obu uczelni dysponują w ciągu doby takim samym wymiarem czasu wolnego, tj. 9 godz., i co ciekawe, spędzają go identycznie – przeznaczając dokładnie tyle samo czasu na poszczególne formy aktywności (3 godz. na życie towarzyskie i rozrywki i 3 godz. na korzystanie z komputera dla rozrywki). Analizując formy spędzania czasu wolnego w zależności od płci, uwidoczniły się istotne różnice (tab. 3).

Kobiety w czasie wolnym najczęściej spędzają czas z rodziną (73% studentek UE i 64% US), odpoczywają i słuchają muzyki lub oglądają telewizję. Natomiast mężczyźni w czasie wolnym najczęściej grają w gry komputerowe (63% studentów US i 57% UE). Sport w czasie wolnym uprawia w Jeleniej Górze 13% kobiet i 30% mężczyzn, w Szczecinie 15% i 50%. Studentki UE zdecydowanie częściej niż mężczyźni w czasie wolnym wysypiają się (47% kobiet i 34% mężczyzn) oraz wykonują prace domowe (28% kobiet, tylko 2% mężczyzn). Mężczyźni zdecydowanie częściej niż kobiety mają czas na ulubione zajęcia, hobby.

5. Zakończenie

Czas wolny stanowi bardzo ważny element codziennego życia, a decyzje o tym, jak go spędzić, jednostki podejmują samodzielnie. Forma spędzania czasu wolnego zależy od wielu czynników, wśród których najważniejsze są: indywidualne potrzeby, wiek, płeć, wykształcenie, wzorce zachowań i sytuacja materialna.

Z przeprowadzonych badań wynika, że studenci stanowią zróżnicowaną grupę społeczną, nie można zatem mówić o jakimś określonym sposobie spędzania czasu wolnego. Badania uwidoczniły jednak tendencje wspólne dla młodzieży akademickiej studiującej w Jeleniej Górze i Szczecinie. Niepokojąca, zarówno wśród studentów płci męskiej w Jeleniej Górze (57%), jak i w Szczecinie (63%), jest tendencja do wypełniania czasu wolnego graniem w gry komputerowe. Dodatkowo niewielki odsetek studentów w czasie wolnym uprawia sport, co też z punktu widzenia sprawności fizycznej młodych osób należy uznać za niekorzystne.

Paradoksalnie rozwój nowych technologii, przynosząc wiele udogodnień, wywołał zmiany w formach spędzania czasu wolnego, skłaniając młode osoby do izolacji i odosobnienia. Dodatkowo istnieje zagrożenie, że dalsze innowacje w zakresie rozrywki komputerowej i gier przełożą się na zmniejszenie podaży pracy. Co, jak wynika z badań, ma już miejsce w Stanach Zjednoczonych, gdzie młodzi mężczyźni wycofują się z rynku pracy i przeznaczają czas na przyjemności – spędzanie czasu przy komputerze.

Literatura

- Aguiar M., Bills M., Charles K.K., Hurst E., 2017, *Leisure Luxuries and the Labor Supply of Young Men*, NBER Working Paper no. 23552.
- Bartkowiak R., 2008, *Historia myśli ekonomicznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, s. 39-40, 46.
- Bombol M., 2008, *Czas wolny jako kategoria diagnostyczna procesów rozwoju społeczno-gospodarczego*, SGH, Warszawa, s. 19-21.
- Czaja S., 2011, *Czas w ekonomii. Sposoby interpretacji czasu w teorii ekonomii i w praktyce gospodarczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław, s. 223.
- Dumazedier J., 1960, *Current Problems of the Sociology of Leisure*, International Social Science Journal, no. 2, s. 522–531.
- GUS, 2016, *Budżet czasu ludności 2013*, Informacje i Opracowania Statystyczne, Warszawa, s. 17.
- Juster F., Stafford F., 1991, *The Allocation of Time: Empirical Findings, Behavioral Models, and Problems of Measurement*, Journal of Economic Literature, vol. 29, no. 2, s. 471-522.
- Kolny B., 2016, *Analiza czasu wolnego w budżecie czasu Polaków*, Handel Wewnętrzny, nr 2, s. 228-240.
- Kwilecki K., 2011, *Rozważania o czasie wolnym. Wybrane zagadnienia*, Górnśląska Wyższa Szkoła Handlowa im. Wojciecha Korfańtego, Katowice, s. 9.
- Mroczkowska D., 2008, *Czas wolny jako kategoria społeczna i kulturowo zmienna. Przeobrażenia w czasowej organizacji oraz doświadczaniu czasu wolnego*, [w:] W. Muszyński (red.), *Czas ukoj nas? Jakość życia i czas wolny we współczesnym społeczeństwie*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń, s. 89.
- Murawska A., 2015, *Współczesna konsumpcja usług – determinanty, trendy i kierunki przemian*, Logistyka, nr 2, s. 991-998.
- Niezgoda A., 2014, *Czas wolny a zmiany na rynku turystycznym*, [w:] *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość turystyki. Warsztaty z geografii turystycznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 101-104.
- Nowak A., 2010, *Czas pracy zawodowej a czas dla rodziny – na podstawie badań budżetu czasu*, Polityka Społeczna, nr 3, s. 14.
- Pięta J., 2008, *Pedagogika czasu wolnego*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa, 2008, s. 17.
- Pisarska B., 2015, *Badanie budżetu czasu studentów, w tym ich czasu wolnego – studia przypadków*, [w:] M. Makowska-Iskierka (red.), *Badania nad turystyką. Jeden cel, różne podejścia*, Warsztaty z Geografii Turystyki, t. 6, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 159-175.
- Rawls J., 1994, *Teoria sprawiedliwości*, PWN, Warszawa, s. 344-348.
- Roettke A., 2017, *Gdzie ci mężczyźni? Są w innym świecie*, Dziennik Gazeta Prawna, nr 244, s. A15.
- Rose J.L., 2016, *Free time*, Princeton University Press, Princeton and Oxford, Woodstock, s. 8.
- Schulze C., 2011, *Policy recommendations on innovation in services*, [w:] *Promoting Innovation in the Services Sector: Review of Experiences and Policies*, United Nations Economic Commission for Europe, United Nations, New York–Geneva, s. 197.
- Walczyńska A., Lucjan I., 2012, *Postęp techniczny a humanizacja pracy*, Postęp Nauki i Techniki, nr 12, s. 192.
- Winiarski R., 2011, *Wprowadzenie do zagadnień rekreacji i czasu wolnego*, [w:] R. Winiarski (red.), *Rekreacja i czas wolny*, Oficyna Wydawnicza „Łośgraf”, Warszawa, s. 15-16.
- Zaniewska K.A., 2012, *Kultura czasu wolnego młodzieży akademickiej średniego miasta*, COLLOQUIUM, WNHiS, nr 3, s. 123-144.